

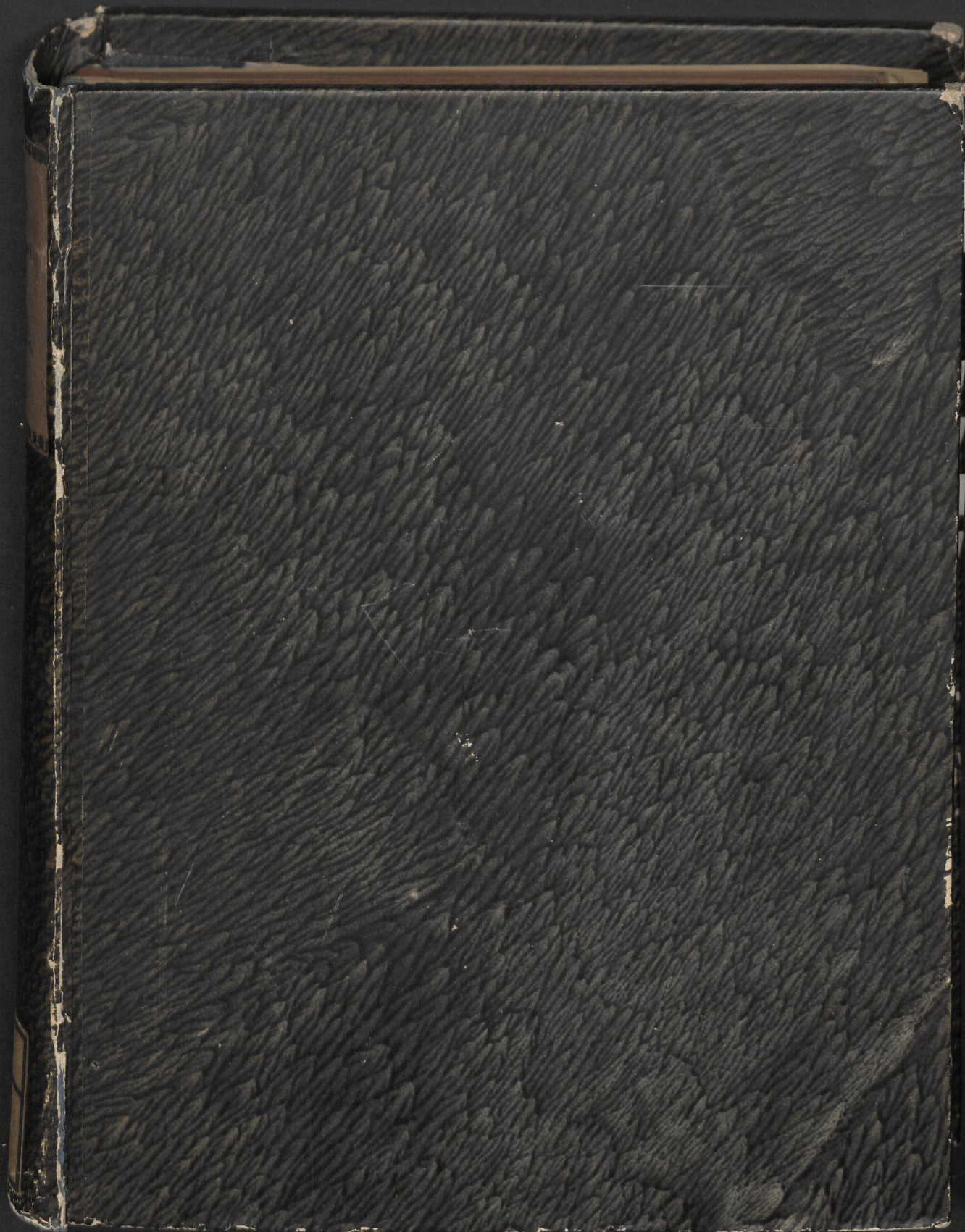
**Disqvisitio Epistolaris Vtrvm Caroli V Avgvsti Dolo Vox einiger In ewiger In
Decreto De Philippi Magnanimi Captivitate Mvtata Fvisse Falso Dicatvr**

Goettingae: Typis Ioann. Frid. Hageri, 1750

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1860341810>

Druck Freier Zugang

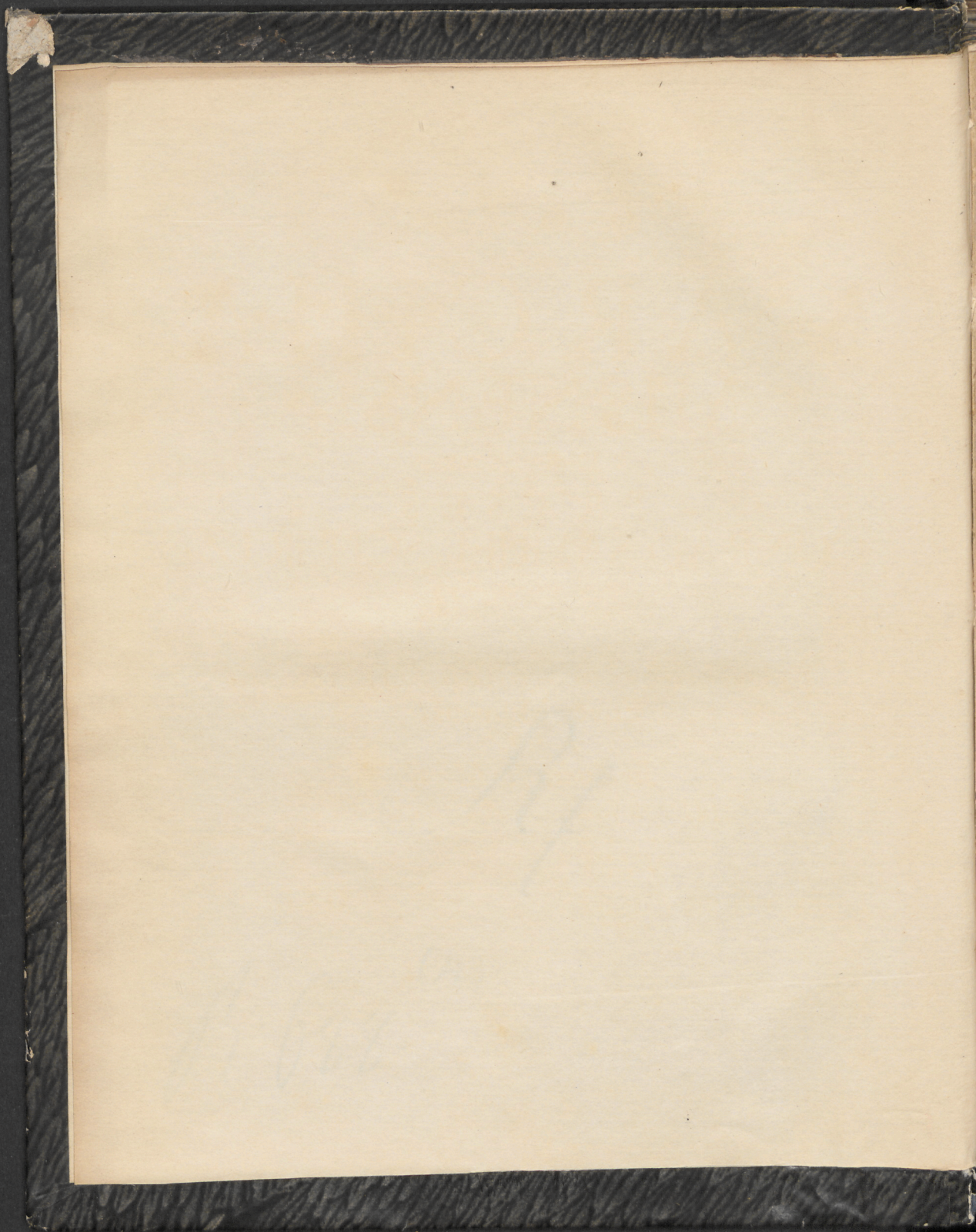

Rf. 2 (6.)

R. 688. (4)

LIBRARY
MARCHIA
MISNENSL
CONSILIUM
SCHULZ
UNIVERSITÄT
ROSTOCK

DISQVISITIO EPISTOLARIS
VTRVM CAROLI V
AVGVSTI DOLO VOX

einiger IN ewiger
IN DECRETO DE PHILIPPI MAGNANIMI
CAPTIVITATE MVTATA FVISSE FALSO
DICATVR

Q V A M

VIRI MAGNIFICI EXCELLENTISSIMI
ATQVE AMPLISSIMI

IOHANNIS DAVIDIS
KOELERI

HISTORIARVM IN ALMA
GEORGIA AVGVSTA

PROFESSORIS ORDINARII LONGE CELEBERRIMI ET REGIAE
QVAE BEROLINI FLORET SCIENTIARVM SOCIETATIS
MEMBRI DIGNISSIMI

BENEVOLAE CENSURAE SVBIICIT
PETRVS PLESKEN

LL. ET HISTORIARVM CVLTOR
REGIAEQVE SOCIETATIS TEVTONICAE
GOETTINGENSIS SODALIS.

GOETTINGAE

Typis Ioann. Frid. Hageri MDCCL.

DISCURSUS EPISTOLARIS
VTRVM CAROLIVS
AVGVSTVS BOLO VOX
PUNCTI IN EMIGRA
IN DEBERTO DEBILIT MAGNANIMI
CAPITULI IN TATARESE RALSO
INDICATV
D-V-A-M
VILI MAGNIFICENTIA EXCELSISSIMI
ATQVE AMPLISSIMI
IOHANNIS DAVIDIS
KOLLERII
HISTORIAM IN ALMA
GEORGIA AVGVSTA
PETERVS PESTERVS
GOTTFRIDVS
PETERVS PESTERVS

VIR MAGNIFICE EXCELLEN
TISSIME AMPLISSIME

PRAECEPTOR AC PATRONE IVGI PIETA
TE ET OBSERVANTIA
SVSPICIENDE.

Tametſi nimis temerarium videri poterat, Viro tan-
ti Nominis, vt in TE, VIR MAGNIFICE, non GEOR-
GIA AVGVSTA ſolum, ſed totus, quaquā patet, orbis eru-
ditus dudum veneratur, immaturum quendam exigui in-
genii foetum confecrare; tamen decumana illa beneuo-
lencia, qua immerentem me, per integrum iſtud bienni-
um, quod in illuſtri hac Muſarum ſede nunc tranſegi, com-
ple-

A

ple-

plexus es, immo vt dicam, quod res est, non secus ac filium TVVM lactasti, animum mihi addidit fluctuanti. Haec enim vt pietati in TE meae, memorisque, et gratissimi, animi monumentum abs me exegit; siquidem, vt Cicero, in oratione pro Cneio Plancio, habet, nihil tam proprium hominis existimandum sit, quam non modo beneficio, sed etiam beneuolentiae significatione, alligari; Sic illa itidem mihi fiduciam ingenerauit, publice TECVM, super argumento quodam historico, colloquendi. TECVM inquam, quem in hoc studiorum genere Roscium merito appellant omnes, quibus de Viris, in arte sua excellentibus, interque reliquos, eiusdem haud imperitos, ceu primae magnitudinis stellae, emicantibus, recte solideque iudicandi facultas concessa est; sed QUI ea etiam alios antecellere comitate facilitateque dudum sueuisti, vt nonnisi laeti hilaresque ad TE accedere queant iuuenes, quos in sententiis iis, quas exceptiones aliorum reddere dubias controuersasque experiuntur, solidiorem, ex tam largo Promocondo, hauriendi institutionem, altior cepit cupido. Neque vero alia ego mente id mihi sumsi, hoc TE scripto vt adirem, nisi vt singula illa, quae de quaestione, in rubro iam indigitata, vltro citroque, disputari solent, tanto rectius inter se conferre, vnoque velut obtutu peruidere possem, atque adeo
viam

viam eo expeditiorem mihi pararem, ad TVVM ea omnia arbitrium adducendi, sententiamque TVAM eo facilius penitusque introspiciendi. Qui enim tantum inani, nescio cui, largirer superbiae, vt mihi effluxisse quid somniam, limatiorem TVAM quod ferret censuram? Qui vero etiam vsque eo a me possem deficere, vt in praecipuae felicitatis meae partibus non numerarem, me non in praelectionibus modo TVIS exquisitissimis, quas vt frequentare mihi liceret, iam ante in votis habebam ardentioribus, quam in hanc academiam ingrederer, sed et in priuatis sermonibus colloctionibusque, intra velum, pro singulari TVO in me fauore, saepenumero mecum institutis, ab ore TVO pependisse.

Patere igitur, PRAECEPTOR aetatem CVI ero deuotus, vt, intuitu decreti istius, quo Philippus Magnanimus, Hasfiae Landgravius, ab Imperatore Carolo V. libertate fuit priuatus, TE Apolline vtar, TVOQUE Oraculo securus tandem euadam, magisne in Carolo, vel saltim eius Ministro, Granuella, perfidia, an in Philippo improuidentia eueniat taxanda?

§. I.

Nondum quidem memoria excidit, quae in Historia *TYA* Imperii Romano-Germanici, prae reliquis aeuum duratura, de hocce tradidit argumento. (a) Vsque eo haec inhaerent animo, vt pro meo qualicunque ingeniolo contrarium iudicarem explosum. Verum enimvero cum sint, qui esse, quod contrariam sententiam fulciat, arbitrentur, (b) liceat mihi met ipsi diffidere, breuibus, qualiter rem sese habere mihi persuaferim, exponendo.

§. II.

Quis autem agmen ducat eos inter, qui Carolum V. Augustum promissis erga Landgrauium minus stetisse affirmant, ego equidem non habeo dicere. Patrocinator tamen, quod extra dubitationis aleam positum est, sententiae huic vetustas, siquidem iam ad ipsum illud seculum, quo religionis Diui nostri Lutheri ope contigit emendatio, suos illa refert natales. Etenim legitur, vt *TYTEMET IPSE* iam nos edocuisse, (c) in libello ab Anonymo quodam consignato, et, postquam vsque ad praesens, quod viuimus, aeuum in *MSto* delituerat, Selectis Observationibus Halensibus, stilo vernaculo scriptis, sub *Historiae arcanae* nomine, inserto (d). Dum autem hoc repeto, licebit mihi et illud addere

(a) Pag. 445. sq.

(b) Celeb. Kortholtus, in *Programmate*, de Philippo Magnanimo iniuste captiuo. Giesae 1747. 4to.

(c) l. c.

(d) Part. II. obseru. XII. p. 237. sqq.

dere, eundem libellum, si, qua rem ipsam, et praecipuum, quod continet, argumentum, spectetur, iam ante Obseruatores illos, a *Godofredo Arnol-*
do (e) et denuo, paucis abhinc annis, a Pl. Reu. *Georgio Grosch*io (f)
vel potius *B. Ern. Sal. Cypriano*, Theologo pariter et Historico im-
mortalis famae, (nam is priora quatuor operis Groschiani capita abs se
esse composita, in praefatione fatetur) editum fuisse, ita tamen, vt,
ex collatione singularum editionum, magnam subinde exemplorum dis-
similitudinem animaduertamus, nec in ipsa sui inscriptione, aut titulo,
satis conueniant; vt ideo parum abfuerim, quin cum Reu. *Ioh. Frid.*
Gauhen fidem huius MSti penitus in dubium, vocarem. (g)

§. III.

In hac igitur Historia Arcana haec venditantur: (h) Als nun
der Keyser mit seinem Lager nach Halla verzog, ward endlich auch durch
Unterhandlung Herzog Morizen der Landgraff bey dem Keyser verbeten,
daß er nach gethanem Fußfall in Gnade und Ungnade, wieder möchte

A 3

zu

-
- (e) Kirchen- und Reker-Historie P. IV. 82. seqq.
(f) Vertheidigung der Evangelischen Kirche wider die Arnoldsche Kirchen-
und Reker-Historie L. I. c. III. p. 50. seqq.
(g) Fortgesetzte Sammlung von A. und N. 1729. p. 293. seqq. vbi variis ar-
gumentis, iisdemque non contemnendis, hanc sententiam tuitus est.
(h) Vtor hic verbis *historiae huius arcanae*, prout ea in Obseru. Halensibus ci-
tatis p. 310. et apud *Arnoldum* l. c. p. 91. leguntur. Nam apud *Gros-*
schium l. c. p. 63. seq. aliter ea se habent, pluresque circumstantiae ad-
duntur. Est tamen hoc exemplum, quod apud *Groschium* typis descri-
ptum exstat, idem illud, quo b. *Seckendorffius* et b. *Sagittarius*, operum
Lutheri editor iste, usi fuerunt V. *Groschius* l. c. p. 50. seq.

zu Gnaden aufgenommen, und der Gefängniß gefreyet bleiben. Und ob wohl solches gar statlich durch des Keyfers Hof-Räthe zugesagt ward, brauchte doch der Bischof von Arras diesen List, daß er aus dem Wort einig, ewig machet, und den Verstand einige Gefängniß für ewige Gefängniß deutet, und der Landgraffe also in solcher Gefängniß durch diesen List zu hafften gebracht ward.

§. IV.

Quis genuinus huius scripti auctor fuerit, oppido incertum esse videtur. Licet enim *Observatores Halenses* (i) nec non *Arnoldus* (k) et *Groschius* (l) illud Matthaeo Ratzenbergero, Electoris Saxonis, Iohannis Friderici, Archiatro, adscribant; hanc tamen sententiam iam dudum b. Iac. *Thomasius* (m) et nouissime R. *Gaube* (n) oppugnatum iuerunt, eorumque postremus Wilhelmo a Reiffenstein, Consiliario Stolbergico, potius tribuit libellum. Certe in hoc scripto, vti ab Arnoldo et Obseruatoribus Halensibus exhibitum fuit, varia recensentur, quae Ratzenbergeri, iam ante diem III. Ianuarii clo LIX. fato functi, (o) aetatem longe excedunt.

§. V.

(i) l. c. p. 238.

(k) l. c. p. 82.

(l.) l. c. p. 50. seq.

(m) Apud Arnoldum l. c. p. 96.

(n) Fortgesetzte Sammlung l. c. p. 297.

(o) V. M. Andreae Poach Bericht von dem Abschiede Matth. Ratzenbergers Ienae 1559. 4to. add. Arnoldus et Grosch. II. cc. itemque Fortgesetzte Sammlung 1735. p. 644 seqq.

§. V.

Cuius autem cunque auctoris fuerit hoc scriptum, certe non parum, opinor, auctoritatis eidem character detrahet auctoris. Etenim, ut ne vrgeam, (quod a Catholicis fortassis excipietur) fuisse illum Evangelicae religioni addictum, adeoque in hac lite, quippe in qua potius ex Euangelicorum silentio, aut Catholicorum confessione, sit argumentandum, testem non esse exceptione omni maiorem; sane, quanta is vir fuerit credulitate, hoc vnicum sit documento. In adducta Historia (p) persuadere nobis vult de Bugenhagio, in publica ipsum concione dixisse, postquam auditores ad preces pro Electore fundendas fuerat exhortatus, se intelligere recens creatum Mauritium: Der ist ein rechtschaffener, gütiger und milder Fürst, und hat neulich dem Herrn Philippo und mir einem jeden eine Pumptmützen voller Thaler schenken lassen. Quam vero remotus ab hacce insipientia fuerit Bugenhagius, apparet ex Ipsius defensione, quam ex Hortledero (q) adduxit S. V. Heumannus, Praeceptor meus, cum ob solidissimam institutionem, tum ob singularem in me benevolentiam, perpetua abs me veneratione prosequendus. (r)

§. VI.

Eidem tamen, cui ille Ratzenbergerus, vel quicumque etiam Historiae eius Arcanae auctor habeatur, sententiae subscripsisse videtur Philippus

(p) In Sel. Obseru. Hal. Germ. § 30. p. 315.

(q) De bello Germ. T. II. L. III. c. 73. p. 457. et Francofurtensis, siue prioris, et non castratae.

(r) In Dissert. epistolica ad Lucae XVIII. 8. gratulatoria ad S. V. Goettenium, edita Goettingae 1746. 4to. p. 12. sqq. vbi vide sis plures Bugenhagii apologetas.

lippus Matthaeus, I. V. D. et Professor Marpurgensis, in oratione de vita et obitu Philippi iunioris, Landgrauii Hasliae (nostro Philippo patre nati) habita Marpurgi XVI. Februarii 1584. (s) Dum enim multus est in Heroë suo depingendo, et in Parentis ipsius laudes excurrit, subiungit tandem: *qui nescio, qua calliditate ab Imperatore Carolo V. captus, tantum tamen effecit, quantum incolumis optare nunquam ausus fuerat.* Sed magis inclinaret animus ad fidendum illi, nisi et panegyricum munus cum historico coniunxisset; nec hasliaco stipendio militasset; praetereaque minus et obscure, et oblique, quid sibi vellet, demum annuisset; nec paulo serius hanc lucem adspexisset, quippe anno 1560, (t) quam ut sua aetate gesta narraret.

§. VII.

Excepisse hosce Historicum multo omnium acutissimum, *Thuanum*, plurimi non ita pridem in aprico posuere; neminemque latet, quot eius fidem fuerint secuti; (v) quibus speciâtim respondere singulis non huius est ratio instituti; generalia interim mox studebo adducere, nonnihil ad hos facientia. Non diffiteor autem, parumper in hac lite Thuanum mihi esse suspectum, Gallum quippe; cum omni dubio vacet, nec Carolo V. unquam, nec filio eius, tum temporis, quo Thuanus vixit, cum Gallis sinceram intercessisse amicitiam.

§. VIII.

(s) Exstat in Panegyricis Academiae Marpurgensis, Marpurgi 1590. 8vo. editis, p. 45.

(t) Ut docemur ex Bernhardi Copii, Professoris Marpurgensis, oratione de vita et obitu eius, l. c. p. 148.

(v) Horum qui noscere cupit non paucos, adeat Crullium, in iustitia belli Saxonici Mauritiani, edita Lipsiae 1631. 4to.

S. VIII.

Ludovicum vero *ab Auila* in horum etiam censum esse referendum, tametsi habeam auctores, quo iure, nescio. Nullibi sane de carcere *nullo*, sed *vbiuis de non perpetuo*, loquitur. Nimirum, post recensitas summatim Capitulationis Caroli V. Augusti cum Landgrauio leges, subdit (w) So wolt Ihr Maj. ihm auch verheissen vor ewiger Gefängnuß sich nicht zu besorgen. Deinde expositis, quae Augustum inter et illum contigerint, ad eius captiuitatem vsque, addit: (x) Solche Gefängnuß war ihm (Landgrauio scilicet) erstlich gar frembd und schwer und kondt die nicht wol erdulden. Dann dies weil sie nicht ewig war, meint er daß sie ganz leicht geschehen würd, also, daß er hin und wider auf die Jagt, und sonst im Landt zu Hessen, ziehen möcht. Mihi saltem eum ne cogitasse quidem de dolo aliquo, et ex subsequentibus certum est. (y) Aber Gott der Allmächtig, durch seine Göttliche Verhengnuß hat erschen, daß die zwey Häupter der Lutherrey, die viel Unglücks und Übels in der Christenheit gestiftet haben, in der Keyserl. Maj. Gewalt gebracht und kommen seyn, durch fast ehrliche Weg und Mittel, welches männiglich ders erfahren, wirdt sagen müssen. Cum igitur vox *fast* denotet *valde*, pro genio medii aevi, vtque patet ex *versione*, non *Latina minus*,

B

quam

(w) prout legitur in Germanica *Auila* versione, a Philippo Magno, Duce Brunswico-Luneburgensi, adornata, et publici iuris facta, apud Hortleder. l. c. T. II. L. III. cap. 81. p. 469. ss. confer. in primis p. 520.

(x) pag. 521.

(y) pag. 522.

quam Gallica, Auila pro me potius pugnare videtur. In hac enim 1550 iam procurata, in 120 per Matthaeum Vaulchierum, quid dicitur in rubro herault des armes de S. M. Imp, p. 131. haec leguntur; *Mais Dieu a permis, que s'estimant excéder tous ceulx d'Allemagne pour negocier, capitula et de sa main escripuit contre luy mesme, sans soy par- ceuoir, qu'en non traictant, si non de perpetuelle prison, la temporelle de- moroit a la discretion de celluy es mains, du quel il se mettoit. Mais depuis il uint a recongnoistre, qu'il auoit parlé contre luy mesme, et com- mença d'aucunement se rappaiser, et prendre sa fortune plus paciemment, et ainsi qui presumoit d'estre fort entendu en negoces, fut aveuglé en son propre faict. Or il a pleu a Dieu, que ces deux chiefs des Lutheri- ennes, ayans faict tant de maulx et de desordre en la chrestienté, sont en fin venuz au pouoir de l'Empereur, avec moyens si honorable pour sa Majesté, que tout le monde le congnoist, et sçaura tant qu'il durera.*

Latinam vero Guilielmi Marlinaei Brugensis, Antwerpiae edi- tam 1550. in 80 p. 138. b. inspicientibus, haec sese offerunt, in respon- sione, nomine Caesaris, supplici Landgrauio facta: *Non magis enim se (h. e. Carolum V.) id contendere, et uelle, ne pactionem sancitam aut ipse, aut clientes, et subditi eius violent, quam uti clementiam, qua in illos usus est, fide et obsequio demereantur;* et pag. 139. a. *Landgravius initio captiuitatem suam impatientissime tulit, eam, quod non per- petuam sciret, tam indulgentem et facilem opinione praeceperat, ut liberum adeo foret, ad Hassiae nemora in venationem abire.*

§. IX.

Nullus alioquin dubitarem, quin telum fringere graue con- tra me possent aduersarii, ex ipsius Viri Catholici, quique multum a-
pud

pu'd Augustum gratia valebat, confessione, si dolum factum esse, fuisset largitus. Sed tantum ab eo abest, ut potius, in locis adductis, indigiter, ipsum Landgravium non id fuisse miratum, quod ductus fuerit captivus, sed quod tam arcte custodiretur; quippe cum carcerem, *quem non aeternum fore sciebat*, sibi finxisset multo et faciliorem, et solutiorem.

X.

Finge tamen, mentem eam, quam volunt, Auilae fuisse; periculum faciam, exceptioni locusne detur? Ac primum quidem re-gero, nondum planum factum esse, Hispanum hunc nostrae linguae peritum usque adeo fuisse, hanc qui fraudem ipse scire potuerit. Deinde vero si et hoc largiamur, asserendi causa fortassis alia fuit, quam genuinae studium veritatis. Studuit enim, ut ex contextu legenti cuius apparebit, ostendere, Numen ipsum excoecasse Landgravium, ut formulae illi, in qua de carcere sermo esset, subscriberet incautus. Neminem vero praeterit Hispanorum in religione ingenium, quam proni sint, ad credendum etiam fraudes, quas pias putant, quam faciles haustis subscribant semel opinionibus, ut certo certissimis sententiis.

§. XI.

Praeter haec vero aliud fortassis fuit, inducens Auilam, ut fraudem hancce, siue creditam, siue minus, defenderet tamen. Potuitne hac re Pontificis maximi, cuius in aula Caesaris versabatur saepe Legatus, captare gratiam? Id saltem elucet ex historia, admodum Papae displicuisse, quod Carolus V. non religionis ergo arma se summis-
xerit

xerit (z). Suavius num aliquid igitur Pontifici dicere potuit Auila, num quid, pro sua superstitione, lubentius, quam Carolum V. non quidem directo religioni aduersari recens conditae, omni tamen astutia, et calliditate, retibus implicare Euangelicos, cuius exemplum praebeat Landgravius? Eo facilius fortassis ad hoc commotus est, ut redderet aliquid Papae acceptum, pro nouis titulis, Carolo Augusto, post victoriam Mühlbergensem, concessis; (aa) in primis cum demereri Papam blandientem Imperatori eo videretur magis necessarium, quo grauius quondam 1527 Papa antecessor fuerat a Carolo V. laesus.

§. XII.

Ceterum sunt haec nonnisi coniecturae, in hunc tantum scopum prolatae, ut iudicetur, possetne destrui testimonium Auilae, si et adesset contra me in illo aliquid. Misum vero hunc facio. Quamuis enim largiri cogere quoque, loqui ipsum de fraude; non parum cul-pae huius infortunii in ipsum Landgravium propterea redundaret, quod subscripserit formulae inconsultae. Id vero quam parum verisimile sit, vel ipse Excellentissimus *Kortholtus*, egregiis suis in hanc rem dictis, dilucidauit (bb).

§. XIII.

(z) Sleidanus de bello Germanico L. XVII. fol. 294. a. et L. XVIII. fol. 298. b. et fol. 313. b. edit. omnium primae longeque rarissimae Argent. 1555.

(aa) Ex Zenocaro a Schauenburg, L. III. de vita Caroli V. p. 129. hos adducit Crull, in vindiciis Mauritianis supra excitatis, suntque: Caesar Carolus Maximus et Victoriosissimus; *Keyser Carl der allergrößte und sieghafte*.

(bb) In adducto programme §. V. p. 11.

§. XIII.

Ab hac quidem parte tutum esse me puto; sed rem tamen minime iam diiudicatam credere auderem; si nulla alia causae suppetent fulcra. Adstruxisti TV sane, VIR MAGNIFICE, PRAECEPTOR GRAVISSIME, ex quo hausi illam, argumentis ad stabiliendum solidissimis. [*] Stabunt, quamdiu documentis publicis, quamdiu historiae manebit veritas. Iam vero, ut diserte eloqueris, Capitulatio, ut aiunt, Caesarem inter et Landgrauium inita, luculentum contra fictionem praebet testimonium, (cc) Silet de hac fraude Wilhelmus ipse, Philippi nostri filius, in Scripto Caesari exhibito, quo iniustam patris captivitatem ostendere allaborat (dd). Nullam, quod hisce argumentis, dum Historiam Tuam Imperii vberius nuper explicares, additum abs Te fuit, eius iniicit mentionem Mauritius, arma in Imperatorem stricturus, (ee)

§. XIV.

Tantum habent haecce TVA, O Decus Academiae nostrae, tantum inquam habent, vel dissentientium iudicio, ponderis, ut me tuam, verborum meorum tenuitate TANTI VIRI detrahere dictis. Noli tamen me iniquitatis postulare, si quaedam adhuc TVO iudicio subiiciam, ex quibus num aliquid elici possit, me edoceas. Quoriescunque oculis subieci *Sleidani* Historiam ipsius Augusti et Henrici Brunswicensis accuratam, multa quidem inveni in paucis aliis obuia; ne vocolam autem de hac fraude emisit. Erat interim historiographus Protestantium, erat idem ille, qui, ut adduxi, Papae consiliarius

B 3

salutaria

[*] Hist. Imperii German. p. 445. seq.

(cc) Hortleder l. c. T. II. L. III. c. 75. p. 460. seqq.

(dd) Idem l. c. L. V. c. 9. p. 1025.

(ee) Ibidem L. V. c. 4. p. 1013.

salutaria detexerat, quare hic est taciturnus? Me quidem iudice, a mendacii abhorrens pro veritate defendere illa abnuit. Quare ipse ille *Vultei*us, *Wetteranus*, Professor Marpurgenfis, adeoque et Hasfiac indigena et Hasfiaco stipendio auctoratus, nos ad credendum haecce taliaque non inducit? (ff) Quare in panegyri hic sua rem filet, quam nullus orator, si contigisset, putasset omittendam? Quare vir iste adeo candidus est, rem vitæ narret, prout historicis congruit optimis? Haec enim eius sunt verba : *Itaque qui se inuictum ab hostibus praestitit, populi sui commiseratione victus est, qui armis redigi in potestatem non potuit, communibus utilitatibus parens, in potestatem venit, quem nulla manus, nulla vis, nullae insidiae capere poterant, cum publicae salutis amor atque cupiditas in aduersariorum manus cupientem et volentem tradidit.* Quidni? Cum contra historiam affirmet, non potuisse armis subiici a victrici Augusti manu Landgrauium inpotentem; cur in medium proferre timet fictionem? nonne, quia minus coloranda videbatur? nonne Panegyristae huic inde insigne documentum heroici Principis animi, eandem, qua ipse eminebat, in aduersariis sinceritatem sibi met spondentis? Quare *Chytraeus*, Theologus Euangelicus, etiam hancce fraudem filet, cum multa alia exprobet Catholicis? (gg)

XV.

(ff) In oratione funebri, in mortem Philippi senioris, siue nostri Landgrauii, quae exstat in panegyricis academiae Marpurgenfis, supra iam allegatis, pag. 39.

(gg) In Chronico Saxoniae L. XVI, ad A. 1547. et L. XVII. ad A. 1552.

§. XV.

In primis autem prouoco ad illud, quo totam hanc litteram diuidi, pro mea qualicunque mente, apparet. Documentum scilicet publicum iam adduco, quo Carolus V. suis cum Landgrauio actis iustitiam euincere Statibus imperii studet: (*bb*) Nach dem nun und als der Landgraff schon im Schloß gewesen, hat erst seiner Gefängnuß halben, Irrung wollen eyngeworffen werden, darüber denn etliche vielfältige Reden hin und wider gangen. So bald denn Jr. Keyf. Maj. dessen in erfahrung kommen, und vermerkt, daß Jrer Maj. Keyserliche wort etlicher massen in Disputation wolt gezogen werden, hat sie solches nit unbillig zu Herzen gefaßt, auch derhalben gewolt, daß dieser Punct, Nemlich: ob Jr. Keyserl. Majest. den Landgraffen, Krafft ergangener Handlung, (id quod in primis notari cuperem) gefänglich hab annehmen mögen, oder nicht? von aller ander Handlung solte erledigt werden, mit ausdrücklicher vermeldung: Ehe Jr. Majest. Ihres Keyserlichen Worts mit dem wenigsten erkennt, fällig worden, ehe wolt Jr. Maj. unangesehen der verlornen Zeit, zugeben, daß ohne alle Handlung der Landgraff widerumb heim gelassen würde, und also Jr. Maj. in Jrem fürnehmen fortfahren möchte. Darauff ist gefolget, daß obgemeldte beyde Churfürsten, (scilicet Brandenburgicus, et Saxo) der billigkeit nach, bekennet, daß Jr. Maj. dieser Gefängnuß halben anderst nicht gehandelt, denn was Jr. Maj. von Rechtswegen wol gebürt, Und im fall, ob etwas darwider auffgebracht, so weren beyde Churfürsten erbötig, Jr. Maj. derhalben unterthäniglich zu verantworten: Wie solches beyde Churfürsten

(*bb*) Hortleder I. c. L. III. c. 84. p. 696.

sten ohne Zweifel Jr. Maj. werden Zeugnuß geben können. Also haben folgendes die beyde Churf. Ihr. Keyf. Maj. persönlich mit repetierung des obgeschriebenen Inhalts, Nemlich: daß Ihr. Maj. den Landgraffen mit Zug gefänglich einziehen mögen: Umb anderst nichts, denn Abfürzung der Zeit, vorgedachter des Landgraffen Gefängnuß, gebetten. In paulo post subsequentibus pugnat Augustus pro iustitia longioris detentionis. Sed quum haec aliena sint a scopo, nolo extra oleas vagari.

§. XVI.

Praeterea in toto Capitulationistenore nil legitur, nisi quod Landgrauio esset onerosum; *quo praestito, absolutio a banno imperiali permittitur vitaeque conseruatio.* Nec veri videtur simile, ille Augustus qui vindictae exemplum toties statuerat, qui, ipso Venerando Kortholto teste, (ii) princeps ambitiosus et maiestatis suae curiosissimus erat, cui et vires competebant sufficientes victorque exercitus, ut ab omni captiuitate eum diceret liberum, qui publico diplomate obedientiam recusarat, bellum mouerat molestum, titulo ignominioso eum affecerat, (kk) quem breui armis coactum in sua fore potestate praeiudabat, quem omnes Catholici (iurene an iniuria? non disputo) pro face et tuba belli habebant. Lubet proferre illud Augusti (ll) Dar auff wir dann auß Keyserlicher Güte und Miltigkeit, und auff etlicher ansehnlicher Fürsten hochfleißige Fürbitt, von seinetwegen an uns geschehen, gnediglich bewilliget unnd zugelassen, daß die Achts-Erklärung, so

(ii) In allegato programme §. VIII. p. 22.

(kk) Hortleder l. c. L. III. c. 28. p. 303.

(ll) Idem l. c. L. III. c. 78. p. 465.

so wir billlicher Weise, (wie auch der Landgraffe selbst bekannt) gegen ihme aufgehen lassen, aufgehebt, auch die Straffe des Lebens, so er von wegen seiner geubten Rebellion, wol verdienet, nachgelassen, Dessen gleichen daß er auch, weder mit ewiger Gefängnuß, Confiscation oder entsehung seiner Güter, mehrers oder weiters, dann die Abrede, so wir ihme gnediglich bewilliget, innhaltet, nicht beschweret werden solle.

§. XVII.

Tametsi autem dici posset, ipsum quidem Caesarem non liberationem a carcere promississe Landgrauio, eo tamen incio, Granuelam dolose egisse; pro me respondeat *Hieronymus Faleti*, coacvus, (mm) qui, recensita captiuitate Landgrauii, addit: Die beyde Churfürsten waren damit auch ubel zu frieden, und beschwerten sich deswegen sehr, Antonius Perenortus Bischoff zu Arras war bey dieser Abendmahlzeit auch, dem der Keyser auffgetragen hatte, den Vertrag aufzusetzen, weil er ein sehr gelehrter Mann unnd mit einem hohen Verstand begabt war. Dieser zeigte ihnen mit ganz kräftigen Gründen, es were Philippo noch keine Gewalt zugefügt worden, dann die Vergleichung zwischen ihnen, welche öffentlich abgelesen worden, lieffen solches zu, der Keyser verstund es dohin, daß er ihn so lang behalten wolle, biß er dasjenige zu Werk richtete, was er krafft des Vertrags zu thun schuldig were, weil er sich besorgte, er möchte aus der gar zu grossen Freyheit, wiederumb in vorige unerträgliche Gewohnheit gerathen, wolte damit anzeigen

C

(mm) In Historia Belli Germanici, Italice conscripta, quae in vernaculam conuersa legitur apud Hortlederum l. c. L. III. c. 81. p. 642. sqq. editionis Gothanae recentioris de ao. 1645. (nam in antiquiori Francofurtensi, quam alibi sequor, non exstat) Vid. in primis p. 732.

zeigen, der Keyser were viel freundlicher und gütiger, als die Hoffertigen werth weren, die weren wegen solcher Gütigkeit hochmühtig worden unnd würden täglich immer je ärger. Weil nun die Churfürsten beredt wurden, es were wider die Capitulation wider ihn noch nichts gehandelt, gaben sie sich zu frieden, weil sich aber befand, daß sie zu Philippo gesagt, der Keyser wolle ihm alle Verbrechung verzeihen, unnd ihn in Freyheit lassen, schrieben sie an Philippi Gemahlin, sie wolten sich bey ihr und ihren Kindern, so lang einstellen, bis dasjenige vollzogen würde, was sie ihnen zugesagt, welches aber Philippus nicht zugeben wolte, meynete diß würde zu seiner Freyheit ganz nichts dienen, sondern es köndte vielmehr ihre Gegenwarth ihm bey dem Keyser sehr behüßlich seyn.

§. XVIII.

Quod vero regerit Cel. *Kortholtus*, *Wilhelmum* et *Mauritium* postea, in belli declaratione, hanc fraudem, modestia adductos, non exprobrasse Augusto; applauderem, dummodo studium modestiae eluceret in *Wilhelmina*; (de *Mauritio* mox dicam) nec illi principes, qui, salua modestia, ad arma ire potuerunt, salua modestia, de fraude loqui potuissent. Qui enim bello *Caesarem* lacesunt, quare ministrum eius, *Granuellam*, (in hanc enim culpam regerunt) dictis lacescere dubitent? Num major fortassis huic, quam *Augusto*, debetur reuerentia?

§. XIX.

Quae vero *Venerandus Kortholtus* ex *Illustri* tradit *Leysero*, (nn) licet omnino sint doctissima; mihi tamen persuadere nequeo. Vi-

(nn) l. c. §. IV. p. 6. sqq. Vbi ex *Viri huius Summi* Commentatione, de veritate et iustitia facti, quo *Carolus V. Philippum*, *Hassiae Landgrauium*, ambigua voce elusit, *Helmstadii* 1712 edita, et in *Volumine X Meditt.* ad *Pandectas*, pag. 32. seqq. recusa, potissima momenta recenset.

Videntur equidem contra me esse; verum dubitatiunculas quasdam mihi integer diplomatis Mauritiani nexus mouit. Quo minus calculum adiiciam, obstat, me quia subterfugit, quare, fraus haecce si contigisset, Mauritio, post V demum annos, cum Augusto fuisset enata simulas. Quid? quod Magnus *Leyserus* postea sententiam mutauit, Caesaremque a dolo, hac in causa, prorsus liberum fuisse, ipsemet defendit. (**)

§. XX.

Proinde cum teste *Sleidano*, historico optimae fidei, *spes tantum facta* sit, nomine Caesaris, (oo) Electoresque ambo, ea fulti, Landgrauum reddiderint securum, quod multis in locis ab Hortledero edocemur; in Celeb. *Kuchenbeckeri* (pp) transeo sententiam, quae et tibi, VIR MAGNIFICE, placuisse videtur, (qq) nempe Atrebatensem, voce tantum, non scripto, pollicitum Electoribus fuisse, non derentum iri Landgrauum. Vtrumne autem Mauritius nimis fesus sit gratiae, quae apud Augustum, ob immortalia in eum merita, valere putabat, et num hac inductus Philippo immunitatem a captiuitate promiserit, disquirant alii. (***)

§. XXI.

Mihi hoc vnum licebit addere. Eperientia teste, per facile applicari loca auctorum, vel probatissimorum, solent ad opiniones, dum semel fuerint conceptae; quae nunquam peperissent eas, si praecudicio liberi rem aggredieremur. Ceterum, quem semper honore prosequar, Celeberr. *Kortholtus*, vitio mihi non vertet, quod minus iuste summum acui nostri Historicum, seu, quod perinde

C 2

(**) Disert. de saluo conductu, Wittebergae 1740 habita, et Volumini citato Meditt. ad Pandectas p. 16. seqq. inserta, Thesi 18, p. 37. fqq.

(oo) L. XXIV. fol. 417. b.

(pp) In Analectis Hasfiacis collect. XI. n. 5. §. 8. p. 226.

(qq) In Hist. Imperii R. G. p. 446.

(***) Conf. Ill. *Leyserus* l. c. p. 32. et. 36.

de, Exc. *Koelerum*, improuidentiae hoc in negotio Landgrauium accusantem, taxasse Ipsum, (rr) statuam. Quod si, enim, Ipse Augustum nostrum, salua reuerentia, *principem*, suo in programme, dicere non haesitat, *ambitiosum et maiestatis curiosissimum*, ut supra iam obseruavi; quare idem candor nostrae aetatis Thuanum non decebit?

§. XXII.

Dum autem Clar. D. *Mogenius* quoque (ss) scribere gestit, Meritisimum *Koelerum*, hac occasione, *parum reuerenter, parum ab Augustanae Confessioni addicto caute, parum a Saxoniae indigena amice, ne dicat contra omnem veritatem et rationem, scripsisse*; bene egit, quod, conuitiis suis metuens, mox addiderit: *Pax mihi cum Viro mire erudito*. Si argumentum aliquod strinxisset, vel leuissimum, responsionis iure non excidisset. Cum vero Exc. *Koelerus* leges reuerentiae migrasse ei videtur, quale Ipsum fatum manebit, dum Caesaream, hoc pacto, laederet Caroli V maiestatem, *iniuste* proscripsisse Landgrauium (tt) dictitans, nihil veritus, tyrannum ita pinxerit, an minus. Aequa lance ponderantium tamen iudicium esto, nonne prouocatoria Iohannis Frederici et Philippi Magnanimi ad Caesarem epistola (vv) sapiat proteruiam, vel, si mauis, arrogantiam? Nec deerunt, opinor, qui Optimi Praeceptoris mei iudicium, Censori huic tantopere inuisum, postero etiam tempore, repetent.

Sed manum de tabula! Nolo enim iuuenilibus hisce nimis diu oculos, VIR MAGNIFICE, TVOS a scriptis veterum recentiorumque, quae, tanto cum orbis eru-

(rr) Program. cit. §. V. p. II.

(ss) In disert. epistolari de Carolo V. a culpatione, quod libertatem Statuum Imperii tollere studuerit, libero, Giesae 1749. 4to. edita, §. XI.

(tt) §. VII.

(vv) Apud Hortleder L. III. c. 28. p. 303.

eruditi fructu, diurna nocturnaue manu versaris, remorari. Ignosce, pro ea, quam expertam pia memoria recolō, beneuolentia, fiducia, qua inductus, TVVM iudicium exquirere limatissimum, reuerentissime ausus sum, Digneris, inquam, pro eo, quem per omne aetatis spatium praedicabo, fauore, vt in viam me reducas errantem, vel confirmes tirubantem. Ego equidem, quod sancte spondeo, continuis precibus pro TVA TVORVMque salute Numen fatigabo supremum. TE faciat suorum exemplum benefactorum luculentissimum! In TE appareat, quanto in pretio eos habeat Deus, qui tam indefesso, Ipsius in gloriam aliorumque felicitatem, studio, semet ipsos consumunt! Addat annos, adaugeat vires, par sit vegetae iuventae senectus robusta! Nihil denique abs TE sit alienum, nisi quod non sit exoptatissimum!

Haec meta votorum

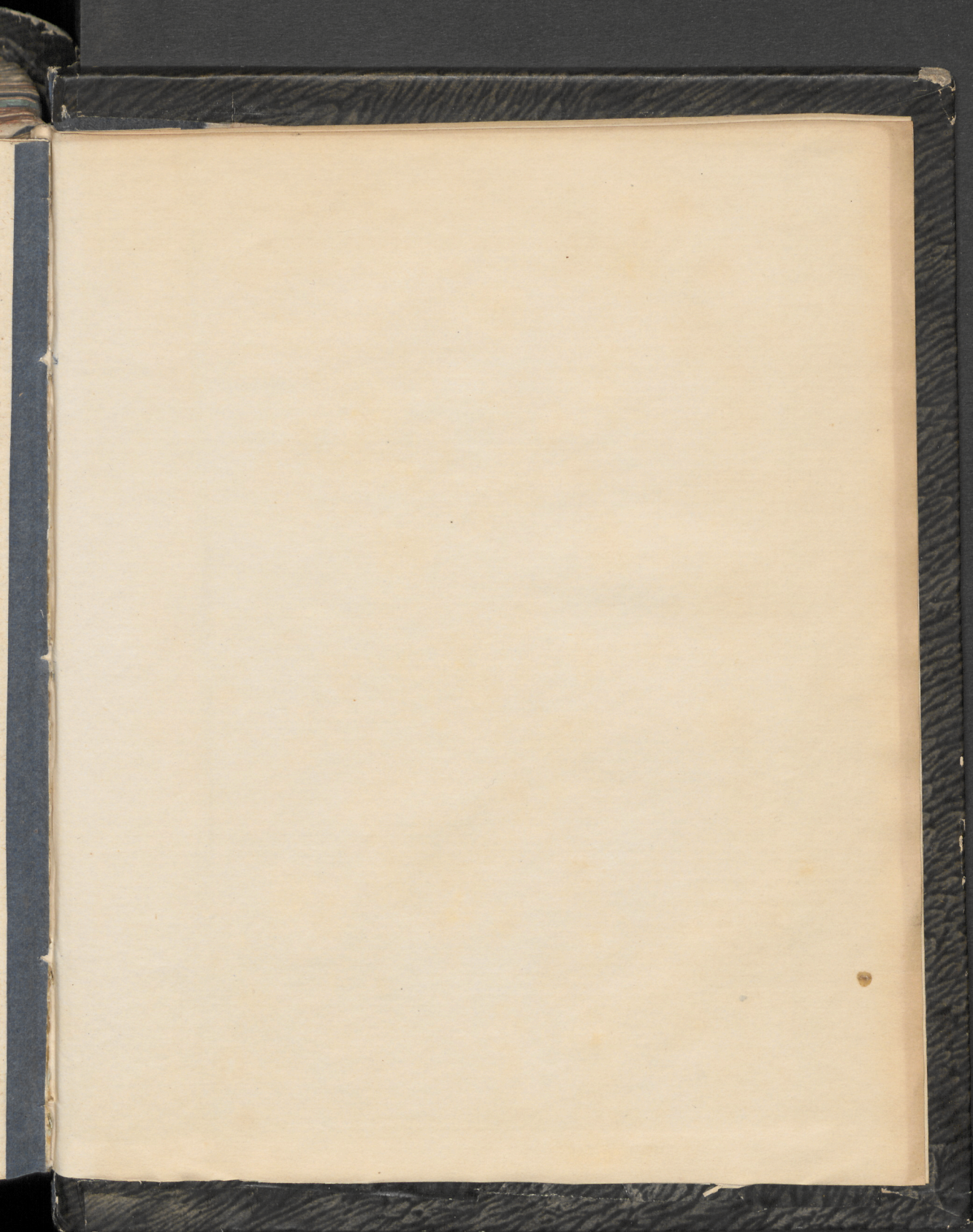
VIR MAGNIFICE
PRAECEPTOR AETATEM SVSPICIENDE
INCLYTO NOMINI TVO

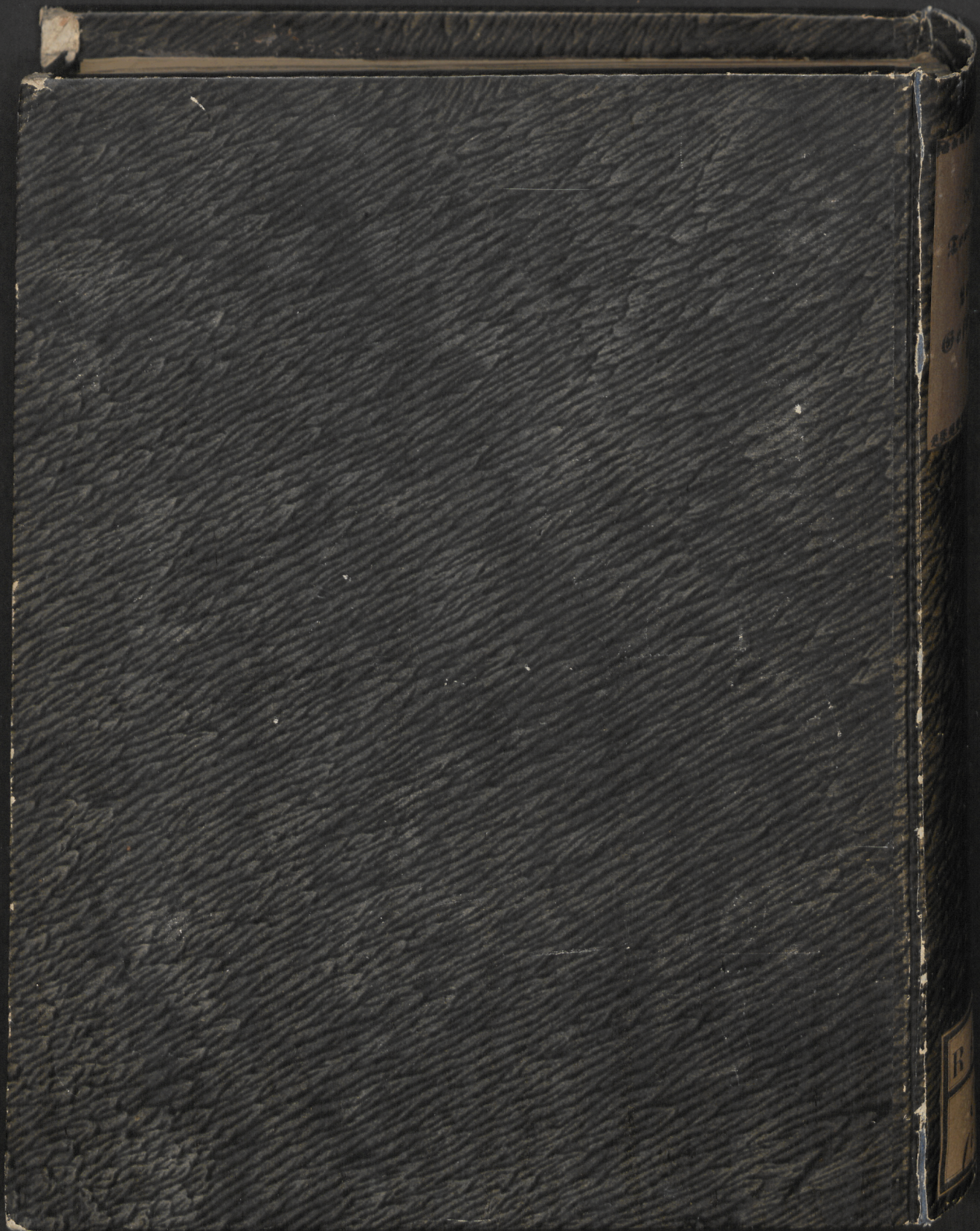
Goettingae dabam

VII. Calendas Aprilis c180ccL

addictissimi

PETRI PLESKEN

err
rari
colo,
cium ex
Digneris,
praedicabo,
confirmes tit
deo, continuis
Numen fatigabo
benefactorum luct
in pretio eos habeat
riam aliorumque felic
munt! Addat annos, ad
ventae senectus robusta!
num, nisi quod non fit exo

Haec meta votorum

VIR MAGN
PRAECEPTOR AETATE
INCLYTO NOM

Goettingae dabam
VII. Calendas Aprilis c1636